

Väärtused – valikud ja võimalused 21.sajandil

Milliseid väärtusi kannab Eesti riiklik õppekava
Viive-Riina Ruus
TLÜ emeriitprofessor

www.oppekava.ee

Õppekava memorandum

Õppekava: ühenduslüli kultuuripärandi, ühiskonna ja isiksuse soovitava arengu vahel

Riiklik õppekava

- 1) ühiskonna perspektiivist:
sotsiaalse regulatsiooni mehhanism, kooli põhiseadus, kompass
- 2) kultuuri perspektiivist: järjepidevuse/arengu mehhanism
- 3) indiviidi/õpilase perspektiivist: isiksuse suunatuli ja ehitusmaterjal

Õppekava süvastruktuurid ja lähtealus

Süvastruktuurid:

- käsitus inimese arengust
 - teadmuskäsitus
 - Õppimiskäsitus

Lähtealus

(inim)ökoloogiline:

inimese ja keskkonna vaheline transaktsioon
(väljakutse -vastus-uus väljakutse - ...)

Inimökoloogia: inimene&keskkond

A. Inimese ja keskkonna vaheline transaktsioon ja koosareng:

oma vajadusi rahuldades muudab inimene keskkonda ja muutunud keskkond omakorda inimest, käivitub arenguspiraal

B. Humaniseerivad ja dehumaniseerivad keskkonnad

- 1) totalitaarsed ühiskonnad = totaalne dehumaniseerimine, tehnoloogia kasutamine dehumaniseerimise instrumendina**
- 2) kaasaegsed ühiskonnad ja osaline dehumaniseeri(u)mine**

Kooli/hariduse uued väljakutsed

Ühiskonnast lähtuvad:

- innovatsioon
- koostöö
- elukorralduse teadmuspõhisus
- rahvusvahelistumine/globalne haare

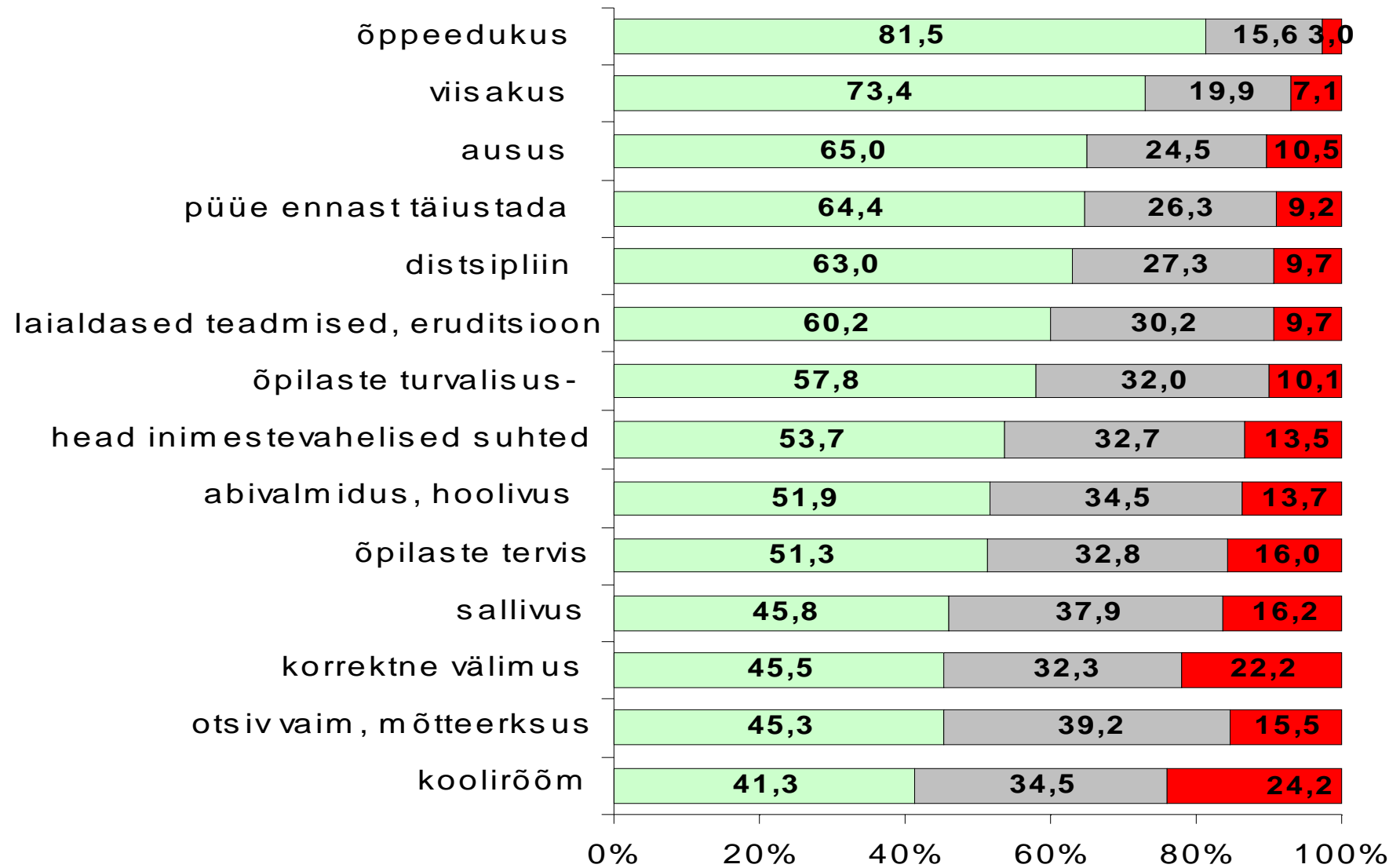
pluss:

- muutunud majandus- ja julgeolekusituatsioon

Koolielu puudustest lähtuvad:

õpilaste vähene kehaline ja psühholoogiline heaolu, koolikiusamine, tagasimine koolidemokraatias, usaldamatus, kooli kitsas väärtustespekter

Väärtused: kasvatus/õppimise eesmärgid

■ tähtsaks või väga tähtsaks
 ■ nii ja naa
 ■ vähetahtsaks või üldse mitte tähtsaks

Soovitatav inimesekuvand ja sotsiaalne režiim

Eesti režiimivalikud 1991:

- **liberaalne:** riskid antakse üle turu nähtamatule käele
- **konservatiivne:** riskid kannab perekond
- **sotsiaaldemokraatlik** riskid kannab riik

Erinevad ühiskonnakorraldused kultiveerivad erinevat tüüpi isiksusi, erinevaid humanisme

Allikas: Esping-Andersen, G. (1999). **Social Foundations of Postindustrial Economies.** Oxford University Press.

Humanism antropoloogilises tähenduses

Inimese universaalsed vajadused

A. bioloogilised (toit, peavari, sex)

B. puhtinimlikud (mentaalsed) vajadused:

•kompetentsus

•kuuluvus

•autonoomia (seos loovusega)

Allikas. Skinner, E. & Wellborn, J. G. (1997). Children's coping in the academic domain. - S.A. Wolchik & I.N. Sandler.

Handbook of children's coping...

HUMANISM/DEHUMANISEERI(U)- MINE

HUMANISM

**dünaamiline tasakaal kõigi põhivajaduste
rahuldatuses suhtes**

DEHUMANISEERIMINE

A. totaalne

B. osaline

•de-intellektualiseerimine

•de-kollektiviseerimine/atomiseerimine

•de-personaliseerimine

•DEHUMANISEERUMINE

Ilmnenne neoliberalaases sotsiaales keskkonnas: kultiveeritakse Mr Economicust ja individualismi

- kaalub kõike kasu seisukohalt
- loodab ainuüksi iseendale
- tasuta lõunasöök on ebamoraalne
- võib olla suuremeelne, kui ta seda ise tahab
- neile, kes suudavad konkurentsisis püsida, au ja kiitus!
- nõrgad lootku heategudele, parimad võidavad niikuinii

Oht kuuluvusele

**Inimene sotsiaaldemokraatlikus
keskkonnas: kultiveeritakse
Homo socialdemocraticust
& solidaarsust**

- mul läheb paremini, kui igahel läheb paremini**
- mida rohkem me panustame üldisse heaolusse, seda parem iga indiviid arenguks ja eneseteostuseks**
- teha teistele head on enesestmõistetav käitumisviis,**

Oht isiksuse autonoomiale

Inimene patriarhaalses sotsiaalse keskkonnas – kultiveeritakse homo familiust

- põlgab maailma, kus tuleb endale küünarnukkide abil teed rajada.
- omakasupüüdlikkus on ebamoraalne, inimese kohus on teenida oma peret
- isa õlul on stabiilsuse ja turvalisuse kindlustamine, isa tuleb austada
- turujõudusid tuleb taltsutada
- tuleb suurendada inimeste ühtekuuluvust

Oht kompetentsusele ja isiksuse autonoomiale

IKT keskkond

Millist IKT keskkonda kultiveerime?
Suhtluskeskkonnad: Rate, Orkut, Facebook jt.
Mis seal toimub? Millised kogukonnad tekivad?
Kas ja kuidas see haakub koolieluga?

Õpilaste võimalikud vastused

- **Kohanemine: olukord on normaalne, elu ongi selline, minuga on kõik OK**
 - **Umbusaldus, agressiivsus, vandalism**
 - **Põgenemine, endasse tõmbumine, „siseemigratsioon“, enesesüüdistus ja -alandus**
- **Künism, iroonia, kõige naljaks pööramine (~ Shveijk)**
 - **Vastuhakk**

J. Hashek

Vahva sõduri Shvejki juhtumised maailmasõja päevil

„... varastame, kamraadid, tüssame, vennad, kuid parata pole midagi, sest vastu voolu on raske ujuda“ (Varustaja armees):

Eesti Päevalehe raamat, 2006

Kooli ja õpetaja asend

Mitme tule vahel

- signaalid ühiskonnast (Eesti ja maailm)
- **signaalid riiklikult õppekavalt kui õpetajatöö seadustatud alus**
- signaalid õpilastelt/lapsevanematelt

Koolijuhi/õpetaja inimlike vajaduste rahuldatus?

Mida teha?

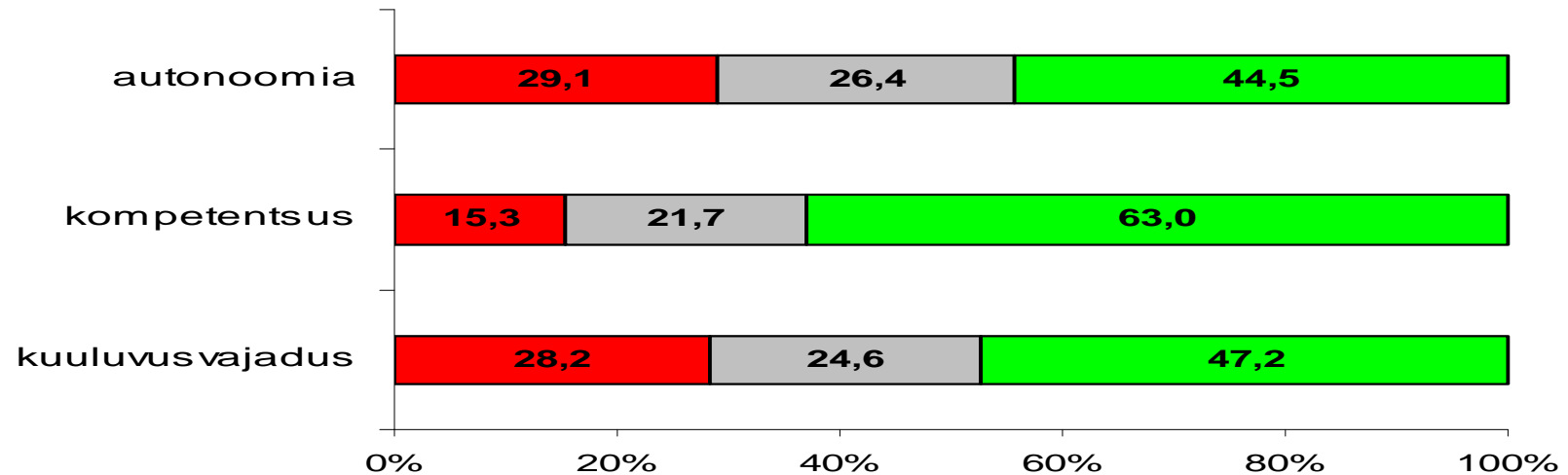
**Humanistlike väärtuste KOOSLOOMINE koolis,
humaansed & demokraatlikud õppimis- ja
õpetamispraktikad**

Õpetajakutse deprofessionaliseerumine: *business
as usual, õpetaja kui inimhingede insener/tehnik
ja raamatupidaja*

**Õpetajakutse taashumaniseerimine, õpetaja
kui elu-elukutse esindaja, loometöötaja
(õpetaja pedagoogilise loomingu autorina) ja
kriitiline intellektuaal**

*Kelle asi see on? Õpetajate endi, õpilaste
lapsevanemate, terve ühiskonna asi*

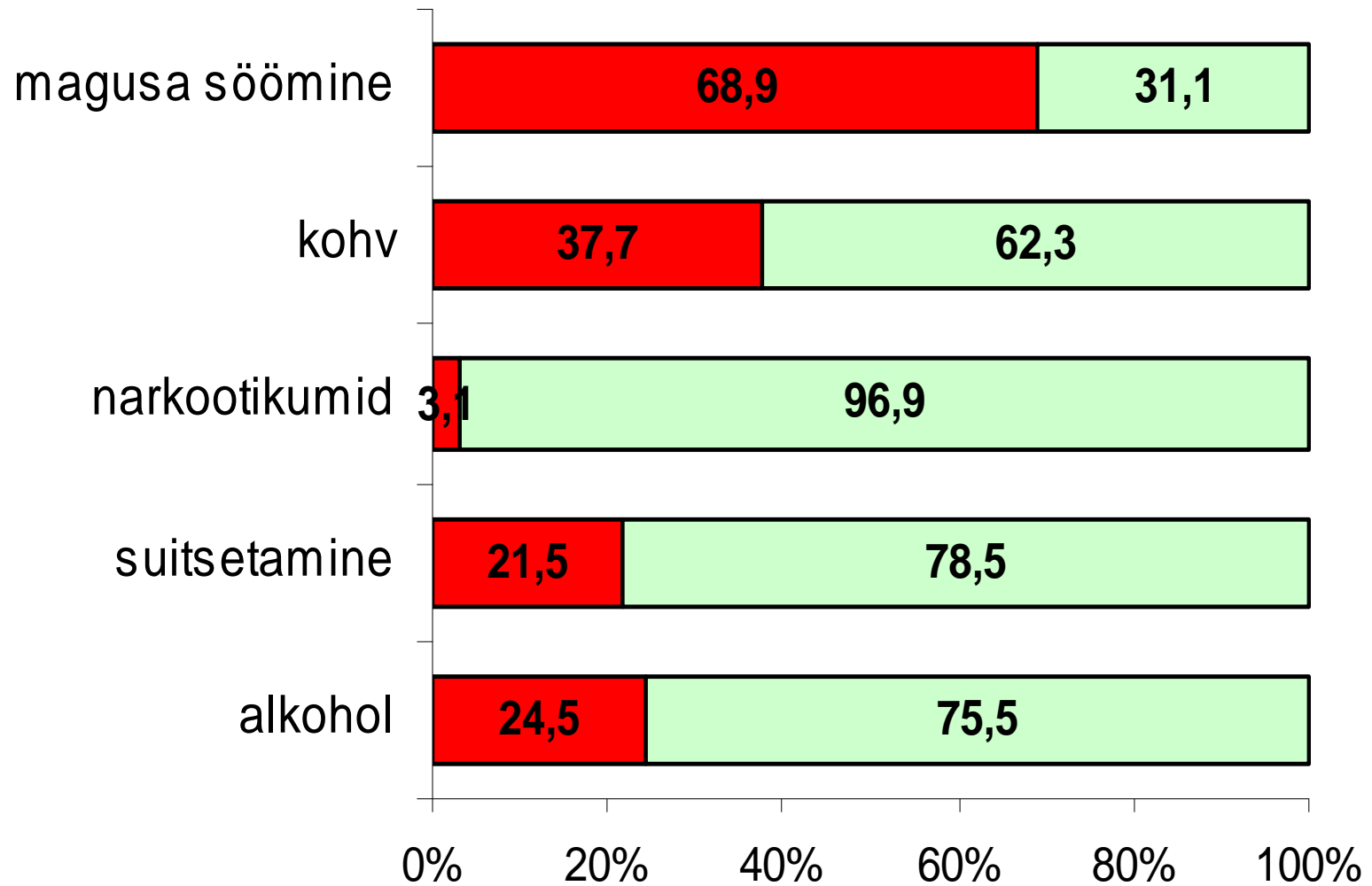
Toimetulek (1)

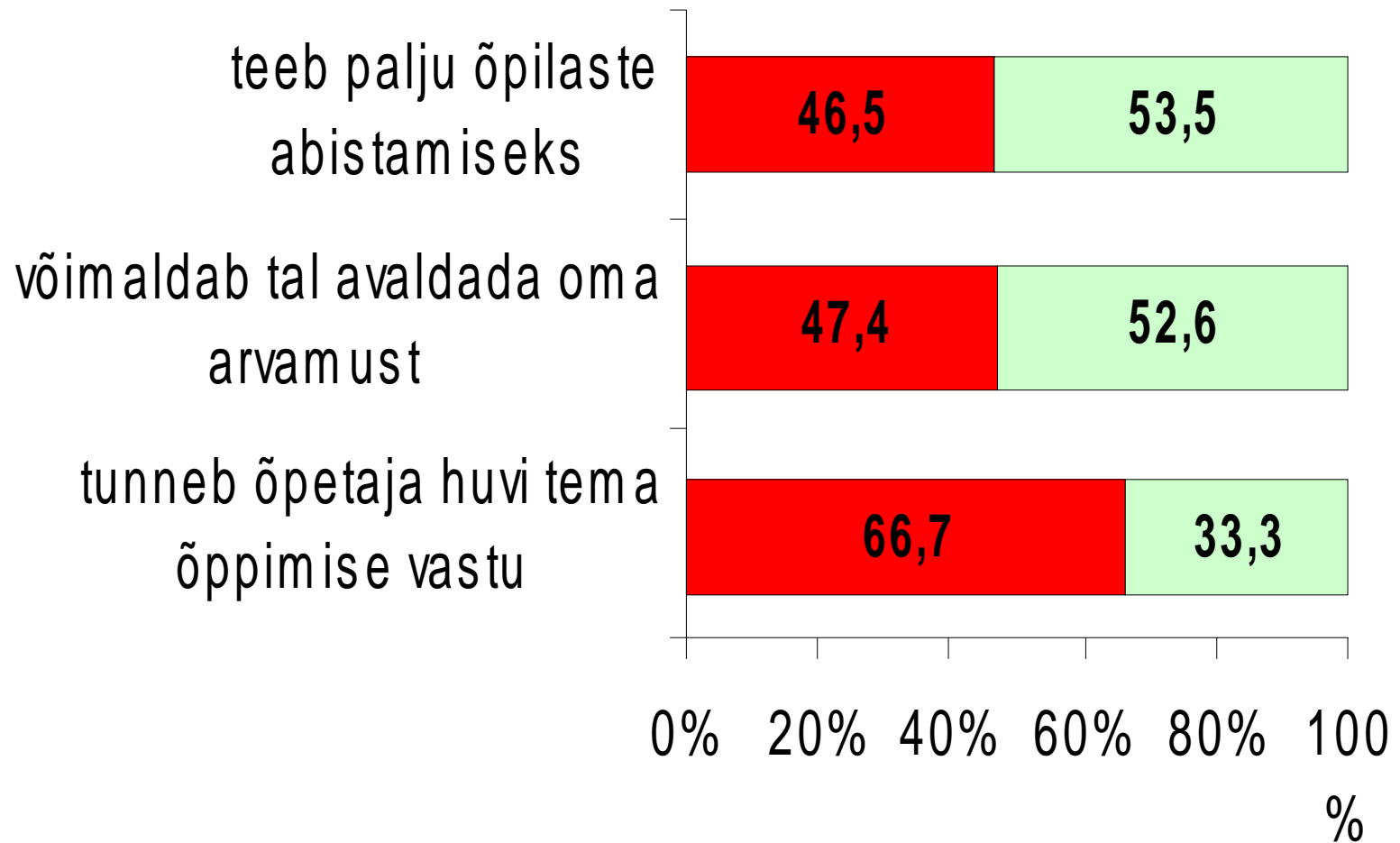
■ tajub akadeemilist ebaõnnestumist ähvardusena, kasutab ebakonstruktiivseid toimetulekustrateegiaid
■ ei oska öelda

■ tajub akadeemilist ebaõnnestumist väljakutsena, kasutab konstruktiivsed toimetulekustrateegiaid

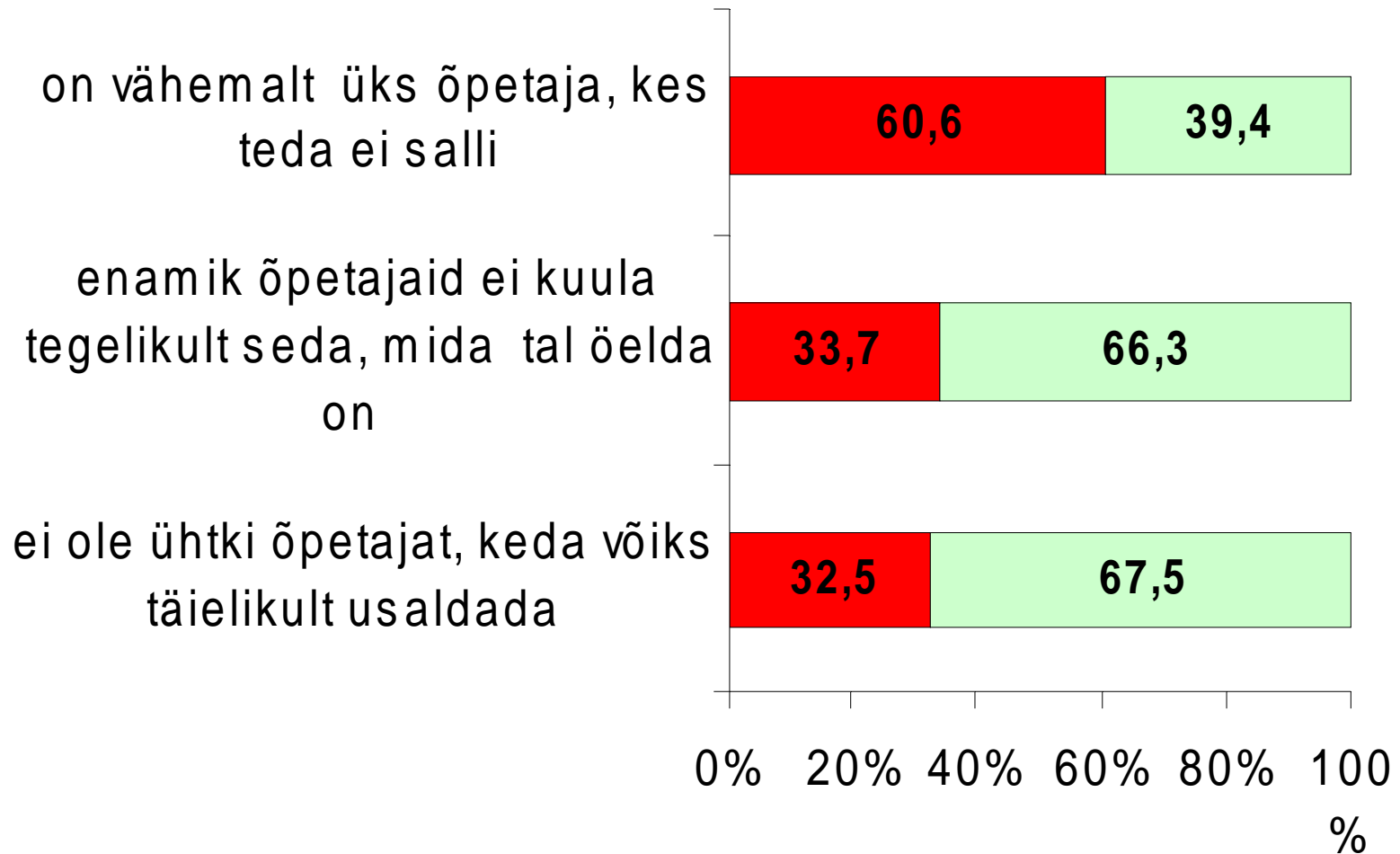
Toimetulek (4)

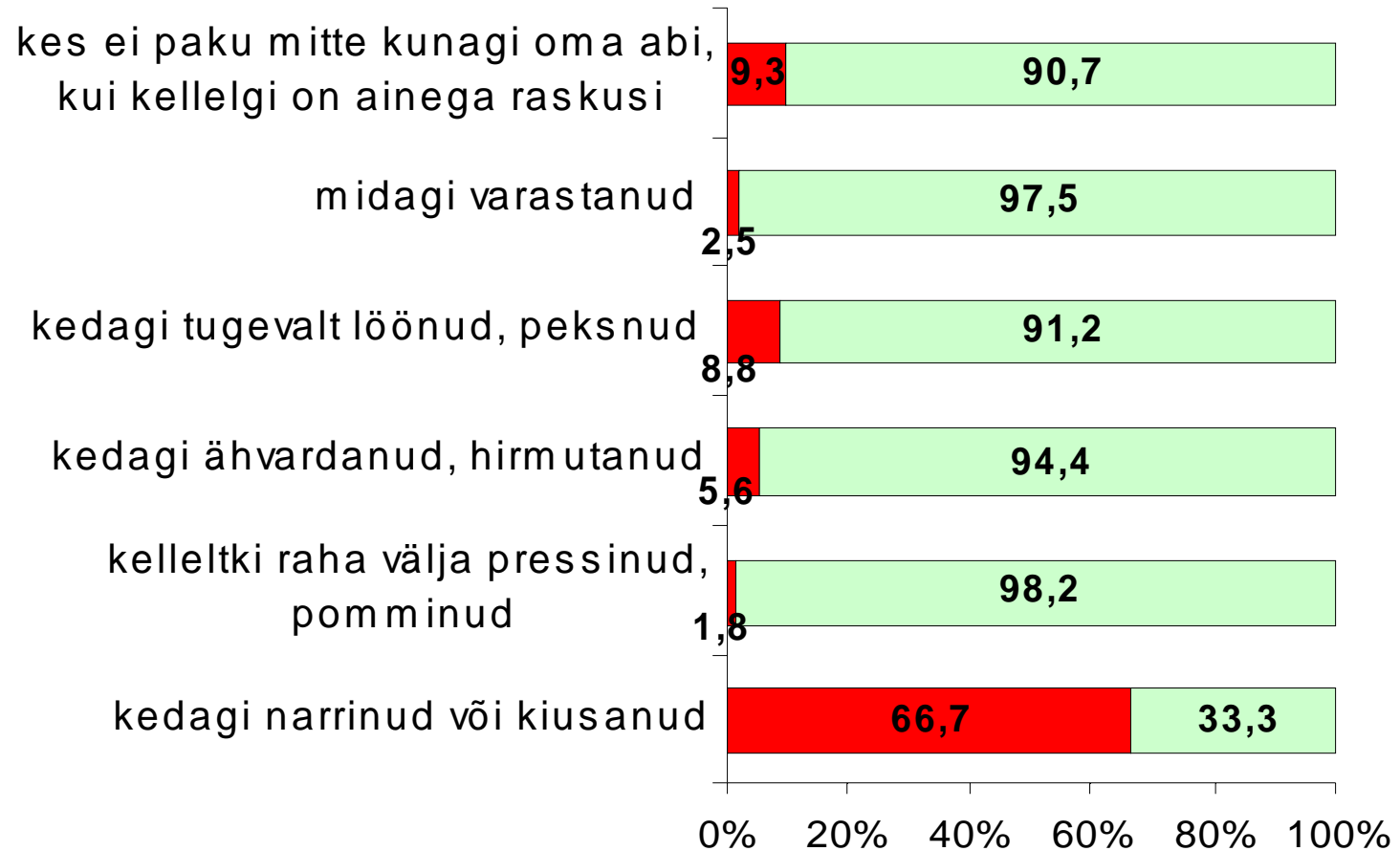
Õpetaja õppetunnis kas mitte kunagi või vaid mõnedes tundides

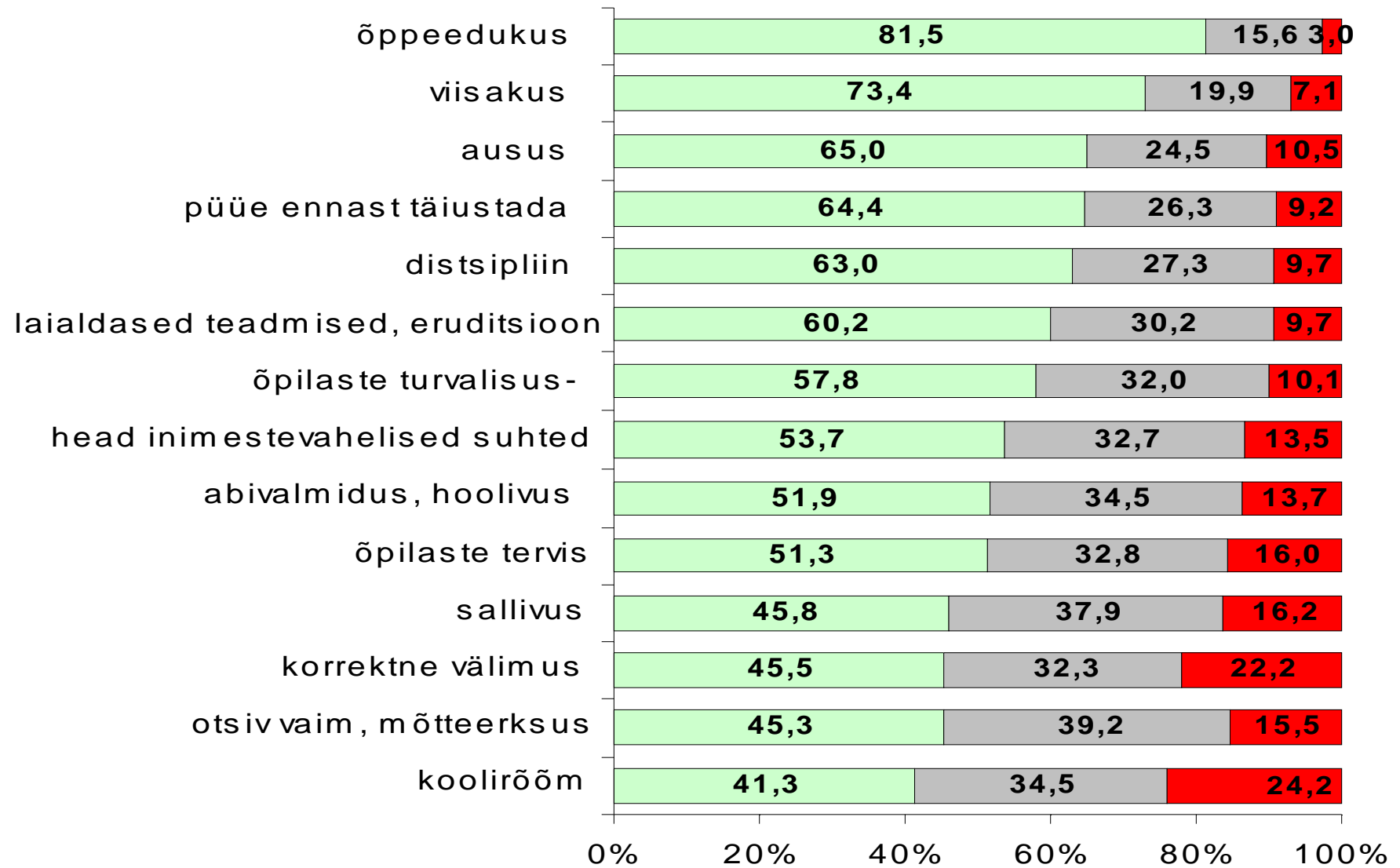
Õpilase arvates tema koolis

Õpilase suhtumine kaasõpilasse

Väärtused: kasvatus/õppimise eesmärgid

■ tähtsaks või väga tähtsaks
 ■ nii ja naa
 ■ vähetahtsaks või üldse mitte tähtsaks

Seosed ja sõltuvused

1. Omavahel on tugevalt seotud
(korrelatiivsed seosed ($p < .0001$))

akadeemiline edukus ja positiivsed
• toimetulekustrateegiad ($r = .277$)

• psühholoogiline heaolu ja pos toimetuleku-
• strateegiad ($r = .422$)

• kooliga seotud optimism ja pos
toimetulekustrateegiad ($r = .368$)

2. Optimism ennustab suhteliselt hästi,

**milline saab olema akadeemiline edukus
(beta = .333), ennustusjõult on järgmine
kodu hoolivus (beta = .097) ja toimetulek
(beta = .089).**

Suurimad kriisikohad

Õpilaste krooniline väsimus ja ülejäikäiv
õppekoormus

Kooli kitsalt fokuseeritud ja ähmane
väärtussüsteem

Õpilaste vähene usaldus õpetajate suhtes

Õpilaste vastuolulised väärtushoiakud: tigheidus,
kuid samas abivalmidus